

KORT OM...

Forskning för Viktoriasjön

Området kring Viktoriasjön är rikt på naturresurser och har god potential för en positiv ekonomisk utveckling. Men ett trendbrott behövs. Fattigdom och ohållbart resursutnyttjande går hand i hand och förstärker varandra i en nedåtgående spiral. Viktoriasjö-initiativet är ett lovande försök att vända utvecklingen. Forskning spelar en vital roll.

Foto: Staffan Wiktelius

Forskare verkar för att öka produktiviteten hos fiskodlingar.

Nio länder, främst strandstaterna Tanzania, Kenya och Uganda, och uppemot 40 miljoner människor, är på ett eller annat sätt beroende av Viktoriasjöns ekosystem – förutom själva sjön de omgivande landområdena och alla de floder och mindre vattendrag som rinner ut i sjön.

Önd cirkel

Viktoriasjön ligger perifert i förhållande till de tre strandstaternas huvudstäder och ekonomiska överskott återinvesteras sällan i regionen. En snabbt växande befolkning och till-

tagande urbanisering har resulterat i käckstäder där avloppet rinner rakt ut i vattnet. De reningsverk som finns är i allmänhet från 60- eller 70-talet; lik-

som annan infrastruktur är de bristfälligt underhållna och i dåligt skick. Undermålig rening av dricksvattnet leder till sjukdomar som diarré och tyfus.

Marginalerna krymper och bönderna tvingas utnyttja olämpliga markområden, till exempel våtmarker, för odling och boskapsskötsel. Resultatet blir en förlust av biologisk mångfald. När skogarna huggs ner ökar jorderosionen som leder till att näringsämnen kommer ut i sjön. I viss mån bidrar handelsgödsel och bekämpningsmedel till föroreningarna. Även industrin bidrar till nedsmutningen genom sitt spillvatten som går orenat ut i sjön.

Erosionen och utsläppen från främst hushåll och industrier leder till övergödning vilket i sin tur resulterar i en okontrollerad tillväxt av ogräs, särskilt vattenhyacint. Vattenhyacintens utbredning är ett allvarligt hinder för fisket, både det för husbehov och det industriella fisket vars produktion går på export. Minskande fångster leder till ohållbara metoder som gifthanvändning, olagliga nät och överfiskning. Resultatet

Bättre fiskodlingsteknik i våtmarker

Kattfisk är en mycket omtyckt matfisk som kan odlas i dammar. Den växer fort och kräver relativt lite ifråga om näring och utrymme. Problemet är emellertid att den odlade kattfiskens hypofys inte producerar det nödvändiga lekhormonet. För att det ska bli några ägg måste därför hormon extraheras från vilda honor och injiceras i fiskdammarnas honor. Det är en både kostsam och arbetsintensiv metod. Inom Viktoriasjö-initiativets ram finns ett projekt¹ som syftar till att undersöka vilka naturliga stimuli som behövs för att få igång lekbeteendet samt finna sätt att massproducera lekhormonet. På så sätt hoppas man kunna utveckla en mer ekonomisk och effektiv fiskodlingsteknik.

¹ Development of appropriate breeding technologies for wetland clarid fishes in the Lake Victoria basin

är såväl försämrad hälsa och miljö som hot mot det framtida fiskbeståndet. Vattenhyacinten påverkar sjötransporterna och färskvattenintaget genom att blockera strategiska platser. Den närmast fördubblar avdunstningen av vatten och erbjuder utmärkta kläckningsplatser för malariamyggan.

Initiativ till förändring

I mitten av 90-talet tog de tre strandstaternas presidenter initiativ till en gemensam satsning för att bryta den nedåtgående spiralen. Den östafrikanska gemenskapen – East African Community (EAC) – fick mandat att samordna initiativet.

År 2000 föddes idén att skapa ett strategiskt partnerskap mellan EAC och några biståndsgivare, bland annat Sida. Sidas åtagande fastställdes samma år i en strategi för stöd till hållbar utveckling i Viktoriasjö-regionen. Strategin går ut på att stödja en långsiktig process (minst 20 år), där konkret stöd till specifika sektorer och projekt bestäms efter hand. Processen vilar på ett tydligt östafrikanskt ägarskap. Forskning, kapacitetsutveckling och institutionella förändringar är viktiga grundpelare. På nationell nivå krävs harmonisering av lagar och regler mellan länderna. På regional nivå behövs samordningsmekanismer och nätverksutbyggnad.

Erfarenheterna från det Sida-stödda Östersjösamarbetet har kommit till nytta inom Viktoriasjö-initiativet. Samarbetet kring Östersjön har bland annat resulterat i en omfattande utbyggnad av reningsverk i Baltikum och Polen. En del av strategin för Viktoriasjön är ”twinning” mellan städer, institutioner, organisationer och nätverk i de två regionerna.

Sida bidrar till Viktoriasjö-initiativet genom insatser på områden som naturresurser, infrastruktur, energi, social utveckling, hälsa och forskning.

Foto: Staffan Wiktelius

Forskare mäter kvicksilverhalten i nyfångad fisk från Viktoriasjön.

Forskningens roll

Ett underorgan till EAC – Inter University Council of East Africa – ansvarar för forskningsprogrammet VicRes (Lake Victoria Research Initiative). I VicRes ingår förutom forskningsinstitut för fiske, skogsbruk och jordbruk i de tre länderna också de flesta universiteten – Makerere i Uganda, Dar Es Salaam i Tanzania, Moi och Maseno i Kenya.

VicRes ger anslag till forskningsprojekt med vardera upp till 50 000 dollar per år. Projekten sällas fram i en omsorgsfull urvalsprocess, där en vetenskaplig rådgivande kommitté med sex kompetenta forskare (varav tre från Östafrika) spelar en central roll. Sida/SAREC har en observatörsplats i kommittén.

Det handlar om tematisk forskning med många aspekter – fysiska, kemiska, biologiska, ekonomiska och sociala – med syfte att utveckla praktiska metoder att lösa problem i anslutning till människors fattiga levnadsförhållanden och nedbrytningen av naturmiljön. Målet är att återställa och på ett hållbart sätt bedriva skötsel av våtmarker, vattendrag och markområden.

Problemen kring Viktoriasjön är komplexa och gör inte halt vid

nationsgränserna. För att klargöra kopplingar och orsakssamband krävs en holistisk och tvärvetenskaplig ansats, och samarbete över gränserna. Idén är att erhålla ny kunskap genom att analysera såväl existerande som nyinhämtad information ur nya perspektiv – i en regional kontext och med beaktande av tillgänglig kunskap inom andra discipliner.

Mycket forskning har redan bedrivits kring Viktoriasjö-problematiken (våtmarker, fiske, jordbruk, med mera), men den befintliga kunskapsmassan är splittrad på olika institutioner i olika länder och saknar kanaler att nå ut. Mekanismer skapas nu för att sprida forskningsresultaten till alla berörda på olika nivåer i de tre länderna och internationellt. Nya forskningsprojekt samordnas mellan länder och institutioner.

Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är vår tids största utmaning. Det kräver samarbete och uthållighet. Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

Tungmetaller i våtmarker och socioekonomiska konsekvenser

Halterna av tungmetaller som kvicksilver och bly ökar i Viktoriasjön och man behöver veta mer om såväl utsläppskällor som konsekvenser. Inom Viktoriasjö-initiativets ram finns ett projekt² som mäter kvicksilverhalten i akvatiska organismer, som fisk och växter, samt i själva vattnet och bottensedimentet. Prover tas på skiftande avstånd från reningsverkens mynningar. Projektet omfattar också intervjuer med lokalbefolkningen om hur de uppfattar problemet.

² Investigation of mercury levels, and assessment of their socio-economic impact on selected wetland ecosystems in the Lake Victoria basin

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besök: Sveavägen 20
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-20 88 64
sida@sida.se, www.sida.se